

STANOWISKO AGENCJI DOTYCZĄCE SYSTEMÓW EDUKACJI WŁĄCZAJĄCEJ

Wydanie drugie

Niniejszy dokument zawiera zaktualizowane stanowisko – i jest to jego drugie wydanie – Europejskiej Agencji ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej (Agencji), dotyczące systemów edukacji włączającej, opublikowane w roku 2015. Prezentuje on uzgodnioną wizję oraz istotne cechy systemów edukacji włączającej. Oddzielny **Informator** zawiera opis badań i bibliografię związaną z niniejszą aktualizacją stanowiska Agencji z roku 2022.

Ta ostateczna wizja systemów edukacji włączającej jest rozumiana jako dążenie – cel i perspektywa – którym wszystkie kraje członkowskie Agencji mogą się kierować w swoich pracach nad rozwojem polityki. Aby skutecznie wspierać kraje członkowskie w osiągnięciu tego celu, Agencja uznaje, że znajdują się one w różnych punktach w swoim myśleniu o edukacji włączającej i dążeniu do realizacji wizji systemu edukacji włączającej. Dlatego wizja ta będzie stanowić w najbliższych latach przedmiot szczególnie zainteresowania i inspiracji w toku dalszych prac w gronie państw członkowskich.

Z perspektywy 25-letniej współpracy między krajami członkowskimi Agencji nakreślona w memorandum w 2015 roku wizja systemów edukacji włączającej pozostaje ta sama:

Zapewnienie wszystkim uczniom we wszystkich kategoriach wiekowych możliwości sensownego kształcenia wysokiej jakości w ich lokalnych społecznościach wraz z ich znajomymi i rówieśnikami.

Znacząco zmienił się jednak kontekst współpracy na poziomie międzynarodowym i europejskim.

Stanowisko Agencji musi być aktualne, stąd niniejszy dokument stanowi aktualizację pierwotnej wersji z 2015 roku.

Systemy edukacyjne w całej Europie muszą się mierzyć z coraz większymi wyzwaniami. Wynikają one z konfliktów, migracji, pandemii, zmian klimatycznych, rozwoju technologii i zmian społecznych. Wiele z tych wyzwań może nasilać nierówności, które według **Global Education Monitoring Report 2020 [Globalny raport dotyczący monitorowania edukacji 2020]** są często wymieniane w kontekście:

... płci, oddalenia, zamożności, niepełnosprawności, pochodzenia, języka, migracji, przymusowych wysiedleń, kar pozbawienia wolności, tożsamości i ekspresji płciowej, religii i innych przekonań oraz postaw (UNESCO, 2020, str. 4).

Krajowe prawodawstwo i polityka muszą respektować prawa wszystkich uczniów i aktywnie przeciwdziałać dyskryminacji, przypisywaniu do określonych kategorii i marginalizacji, dotyczącej wszystkich uczniów, którzy z różnych powodów mogą być narażeni na wykluczenie z edukacji włączającej.

Aktualny kontekst konfliktów i pandemii COVID-19 stanowi okazję do ponownego przemyślenia odporności systemów edukacji i tego, jak przygotowują one wszystkich uczniów do życia w czasach rosnącej niepewności. Ponieważ ich decydujący wpływ na uczenie się, zdrowie psychiczne i dobrostan młodych ludzi staje się oczywisty, wielką wagę zyskuje refleksja nad nową umową społeczną zgodnie z treścią zawartą w **Reimagining our futures together [Wspólne przemodelowanie naszej przyszłości]** (International Commission on the Futures of Education, 2021). Podkreśla to potrzebę uczynienia z **edukacji – jednego z najważniejszych praw człowieka – „wspólnego zobowiązania społecznego”, wzmacniającego zdolność wszystkich ludzi do sprawowania opieki i współpracy na wszystkich poziomach społecznych.**

Korzyści społeczne, edukacyjne i finansowe włączania są dobrze udokumentowane. Jednakże bardzo istotne dla wszystkich krajów jest w dalszym ciągu reagowanie na polityczny oraz ważny etyczny imperatyw dążenia do tworzenia społeczeństw bardziej włączających. Wzmacniając swoje zaangażowanie w **Cele Zrównoważonego Rozwoju**, wszystkie kraje powinny **zatrzaszczyć się o większą klarowność zasad, na których opiera się bardziej całościowe podejście do inwestycji w jakość dla wszystkich uczniów.**

Krajowe ramy prawne muszą uwzględniać postanowienia zawarte w traktatach międzynarodowych i materiałach europejskich w celu prawnego usankcjonowania równości i podejścia antydyskryminacyjnego. Prawodawstwo powinno zapewniać powszechny i równy dostęp do edukacji włączającej bez dyskryminacji. Należy podkreślić, że segregacja jest formą dyskryminacji, podobnie jak brak wprowadzania koniecznych zmian zapewniających osobom z niepełnosprawnościami korzystanie z pełni praw człowieka na równi z innymi.

Prawodawstwo i polityka powinny się skupiać na działaniach prewencyjnych i interwencyjnych, umożliwiających wszystkim uczniom pokonywanie barier w uczeniu się i pełne uczestnictwo, w zgodzie z ostateczną wizją, która przewiduje, że wszyscy uczniowie w każdym wieku uczą się w swojej lokalnej społeczności, wraz ze swoimi znajomymi i rówieśnikami.

Aby sprostać współczesnym wyzwaniom, **wszyscy uczestnicy procesu edukacyjnego muszą poszerzać swoją wiedzę na temat edukacji włączającej, tak aby włączeniu podlegali WSZYSCY uczniowie (UNESCO, 2020). Obejmuje to zniesienie dyskryminacji, przypisywania do określonych kategorii i mechanizmów marginalizacji, które wykluczają uczniów z możliwości pełnego uczestnictwa w ich lokalnych szkołach i społecznościach.** Należy rozbudować krajowe strategie kierowane do określonych grup mniejszościowych, aby egzekwować prawo do edukacji i aby każdy uczeń był ważny.

Kluczowa dla planowania przyszłości jest konieczność jasnego określenia wagi edukacji włączającej. **Włączania w edukacji i równości nie należy postrzegać jako odrębnych strategii, lecz jako zasady, które stanowią podstawę i źródło informacji dla polityk krajowych.** Dotyczy to rządów, programów nauczania, oceniania, zapewnienia jakości, monitoringu i ewaluacji, kształcenia nauczycieli i finansowania oraz podziału zasobów.

Podstawą dla zapewnienia jakości jest rozwój kompetencji kluczowych poprzez możliwości rozwoju zawodowego. Takie kompetencje muszą umożliwić wszystkim pedagogom poprawę osiągnięć, efektów i wyników całego systemu edukacji. Pedagodzy muszą być w stanie dostosowywać lub modyfikować program nauczania, aby zapewnić wszystkim uczniom odpowiednie możliwości, bez sięgania po alternatywne lub specjalne programy nauczania. **Zindywidualizowane podejścia powinny angażować wszystkich uczniów, wspierać ich aktywne uczestnictwo i udzielać im głosu w procesie uczenia się.**

Elastyczne finansowanie i rzetelny podział zasobów powinny skupiać się na **zwiększaniu wydolności szkół i społeczności, by mogły one reagować na różnorodność i wspierać wszystkich uczniów.** Sposoby finansowania muszą uwzględniać kwestie związane z intersekcyjnymi potrzebami uczniów. Świadomość tego, że tożsamości uczniów się nakładają i często reprezentują wiele płaszczyzn różnorodności, rośnie. Uczniowie mogą być narażeni na różnego rodzaju dyskryminację i krzywdzące zachowania z powodu łączenia tożsamości. Oczywiście jest, że stygmatyzowanie uczniów, a w szczególności wykorzystywanie etykiet w podejmowaniu decyzji o dostępie do zasobów może mieć wpływ na równość.

Ta rosnąca świadomość różnorodności i złożoności uczniów wymaga bardziej ścisłej współpracy. Będzie to także wymagało zmiany ról pracowników oświaty, którzy muszą być przygotowani do zapewnienia większej indywidualizacji procesów nauczania, szerszego wykorzystywania technologii cyfrowych i bardziej zróżnicowanych ścieżek edukacyjnych. Społeczności szkolne będą musiały w coraz większym stopniu angażować się w proces weryfikacji koncepcji „szkoły” jako instytucji, która

oferuje coś więcej niż tylko dostarczanie treści objętych programem nauczania.

Na znaczeniu będzie zyskiwać partnerstwo i sieci łączące zainteresowane strony i lokalne społeczności, ponieważ instytucje (takie jak rządy, ministerstwa, władze regionalne i lokalne oraz szkoły) mają różną strukturę i w różny sposób współpracują przy umacnianiu współpracy międzysektorowej. Taka praca wymaga wiedzy na temat szerszego ekosystemu dla systemów edukacji włączającej. Musi również uwzględniać najważniejsze wpływy na uczenie się i uczestnictwo w obrębie i między poziomami systemu, aby zapewnić postępy uczniów i ciągłość oferty na wszystkich poziomach edukacji.

Po pandemii COVID-19 mogła powstać przestrzeń do **poprawy świadomości społecznej na temat skutków segregacji, izolacji i wykluczenia z systemu szkolnego**. Powinno się to stać fundamentem podejścia określanego jako „build-back-better” [„odbudować lepiej”], skupionego na potencjale wszystkich zainteresowanych stron i wykorzystującego informacje do zapewnienia **WSZYSTKIM** uczniom równoprawnego dostępu, informacji i efektów. Przy takim podejściu prace powinny być ukierunkowane tak, by powstały różne drogi i podejścia uwzględniające aktualne konteksty i historię poszczególnych krajów – dążące do ciągłego udoskonalania i udostępniania skoncentrowanej na uczniu edukacji wysokiej jakości dla wszystkich.

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2022

Publikację można cytować pod warunkiem zamieszczenia dokładnego adresu bibliograficznego: Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, 2022. *Stanowisko Agencji dotyczące systemów edukacji włączającej*. Wydanie drugie. Odense, Dania